

БАНКИТЕ И КАСОВОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ДЪРЖАВНИЯ И ОБЩИНСКИТЕ БЮДЖЕТИ

Станислав Иванов Шишманов
Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов
Катедра „Счетоводна отчетност“
e-mail: stanislavshishmanov@gmail.com

Резюме: В настоящата научна разработка се разглеждат два основни въпроса – участието на банките в процеса по касовото изпълнение на държавния и общинските бюджети и счетоводната характеристика на бюджетния процес. По отношение на държавния бюджет водеща институция е Българската народна банка, а търговските банки участват активно както в процеса по касовото изпълнение на държавния бюджет, така и по отношение на касовото изпълнение на общинските бюджети. Основната цел на научната статия е представяне ролята на банките в процеса по касовото изпълнение на държавния и общинските бюджети.

Ключови думи: банково посредничество, централна банка, търговски банки, държавен бюджет, общински бюджети.

JEL: M41.

BANKS AND CASH EXECUTION OF STATE AND MUNICIPAL BUDGETS

Stanislav Ivanov Shishmanov
Academy of Economics “D. A. Tsenov” – Svishtov
Department of Accounting
e-mail: stanislavshishmanov@gmail.com

Abstract: The paper examines two core issues – the participation of banks in the process of cash execution of state and municipal budgets and the accounting feature of the budget process. Regarding the state budget the leading institution is the Bulgarian National Bank. As for the commercial banks – they participate actively in both cash execution of the state and the municipal budgets. This article aims to present the role of banks in the process of cash execution of state and municipal budgets.

Key words: banking mediation, central bank, commercial banks, state budget, municipal budgets.

JEL: M41.

Увод

За финансиране на разходите в бюджетната сфера са необходими парични средства, които се осигуряват чрез разнообразни данъчни и неданъчни плащания към системата от голям брой платци – юридически и

физически лица. Акумулирането на бюджетния паричен ресурс трябва да предхожда по време финансирането на бюджетните разходи.

Осигуряването на паричен ресурс за държавния бюджет се извършва от много голям брой юридически и физически лица, които реализират дейност и живеят на територията на цялата страна. При общинските бюджети източниците на бюджетния ресурс са основно от територията на самата община. И докато за общинските бюджети не е трудно да се осигури акумулиране на бюджетния ресурс в ограничени териториални граници и в малки времеви периоди, то източниците на паричния ресурс за държавния бюджет са в цялата страна. Това е в основата на изградената организация за акумулиране на бюджетните приходи, което е първичното в бюджетния процес. В тази особено важна дейност е съществена ролята на Българската народна банка (БНБ) и търговските банки.

Обектът на изследване е посредническата роля на банките при касовото изпълнение на държавния и общинските бюджети, а **предмет** – счетоводната интерпретация на касовото изпълнение на бюджетите в банките. Основната **цел** на научната статия е представяне ролята на банките в процеса по касовото изпълнение на държавния и общинските бюджети и изясняване значимостта на счетоводната информация за управлението на този процес. Дефинираната цел предполага изпълнението на следните изследователски **задачи**:

1. Характеризиране значението на Българската народна банка и звената на търговските банки като основни посредници при практическата реализация на приходната и разходната част на държавния и общинските бюджети.
2. Изследване на теоретичната и практико-приложната същност на счетоводството в звената на банковата система в Р България.
3. Характеризиране на приложимата счетоводна и нормативна база, свързана с процеса на касовото изпълнение на държавния и общинските бюджети.

1. Роля на банките при изпълнение на държавния и общинските бюджети

Основната функция на БНБ е да емитира парични знаци от националната парична единица на Република България и да осъществява контрол за нормалното функциониране на паричния оборот в страната. Наред с тази основна функция на БНБ е възложена и задачата да организира и осъществява касовото изпълнение на държавния бюджет. Тази задача е регламентирана в чл. 43, ал. 2 от Закона за БНБ, където е записано: „Като фискален агент и депозитар на държавата Българска народна банка:

1. извършва банковото обслужване на сметките и плащанията в системата на единната сметка, от името и за сметка на Министерството на финансите;
2. събира и предоставя на Министерството на финансите периодична информация за сметките на бюджетните предприятия в банки в страната;
3. действа като агент по държавни дългове и по дългове, гарантирани от държавата;
4. може да извършва и други договорени с министъра на финансите дейности.“ (Закон за БНБ, 1997)

В глава тринадесета на Закона за публичните финанси със заглавие **Банково обслужване и система на единна сметка** много подробно са регламентирани всички подробности, произтичащи от банковото обслужване на публичните субекти. Изрично в ал. 3 на чл. 151 е записано, че „банките обслужват сметките и плащанията на бюджетните организации безплатно“ (Закон за публичните финанси, 2013).

Системата на единната сметка е въведена у нас с БДС 91-00-0292 (0401 – 1397) от 01.09.2000 г. на дирекция „Бюджет и държавно съкровище“ на Министерството на финансите. С цел да се регламентира технологията на плащанията, извършвани от разпоредители с бюджетни средства, включени в системата на Единната сметка, БНБ е разработила и приела специален стандарт БУС 1302000 „Бюджетни плащания“ (Българска народна банка, 2016). В същото време е разработена и въведена СЕБРА (Система за електронни бюджетни разплащания). Чрез системата на единната сметка се цели да се концентрират всички постъпления за държавния бюджет по една банкова сметка и да се осигури възможност за ефективен контрол при разходването на този публичен ресурс.

Структурата на БНБ включва Централно управление и ограничен брой касови центрове, която е изградена преди всичко заради нейните функции като емисионно-касов център в страната. С тази организационна структура БНБ трудно може да реализира законовата задача за касовото изпълнение на държавния бюджет и особено тази по акумулирането на бюджетните приходи по банкови сметки. Поради обстоятелството, че БНБ е водеща в цялата банкова система, то тя включва в касовото изпълнение на държавния бюджет и функциониращите на територията на страната търговски банки.

По отношение на държавния бюджет БНБ реализира два вида функции:

- управленски, и
- текущи банкови.

Тъй като БНБ е в центъра на целия процес по касовото изпълнение на бюджета, реализиран от банковата система в страната, то тя е призвана да ръководи и контролира този процес. В тази банка се създават и приемат първичните платежни документи за внасянето на паричния ресурс в бан-

ковите звена по бюджетните сметки и за изплащане на средства от тези сметки. Чрез разработването и приемането на различни наредби за регламентирането на отделни страни от процеса по касовото изпълнение на бюджетния процес се създава един по-добър ред при неговото реализиране. За някои от тези наредби става дума в това изложение. Всичко това може да се отнесе към **управленските функции** на БНБ.

Към **текущите функции** на БНБ по отношение на касовото изпълнение на държавния бюджет следва да се включат всички ежедневни получавани междубанкови преводни операции за акумулиране на постъпленията в полза на държавния бюджет и своевременна счетоводна реализация на всички други постъпления по банковата бюджетна сметка на държавата. В ЦУ (централно управление) на БНБ, където се открива и води тази сметка за постъпилите парични средства за държавния бюджет, трябва да се създаде и информация за видовете бюджетни приходи, които са постъпили в банката. Тази задача се реализира с помощта на банковите звена, в които е осъществена първичната банкова операция по внасянето на тези парични средства от данъчно задължените лица, документирана със съответен документ, от който е видно, какъв е видът на съответния приход. Интересите на БНБ и търговските банки не изискват създаването на аналитична информация за видовете държавни приходи. Тази информация е необходима за Министерството на финансите, където се осъществяват основните управленски функции по касовото изпълнение на държавния бюджет. Практически това може да се извърши и чрез представяне в Министерството на финансите по един екземпляр от платежния документ, с който е документирана операцията по внасянето в банката на всеки бюджетен приход. С това ще се увеличи неимоверно документооборотът между търговските банки, БНБ и Министерството на финансите, а във времето този документооборот би се реализирал в един много по-продължителен период. Всичко това е в основата на участието на БНБ в разработването на приходната и разходната бюджетна класификация и в тяхната практическа реализация.

Участието на БНБ в касовото изпълнение на общинските бюджети се класифицира преди всичко като управленска функция. Прякото банково обслужване на отделна община от БНБ може да се реализира в София и в градовете, където е изградено поделение на националната банка, което не е задължително. В тези населени места банково обслужване на общините се реализира и от звена на функциониращите търговски банки.

Може да се обобщи, че БНБ участва много активно в акумулирането на бюджетния паричен ресурс на държавата по една банкова сметка в ЦУ на БНБ, което е предпоставка за неговото използване за финансиране на различните видове разходи, предвидени в ежегодно приемания от Народното събрание Закон за държавния бюджет. БНБ извършва плащания от банковата сметка на държавата при следните условия:

- а) постъпил в банковата система достатъчен паричен ресурс;

б) бюджетните постъпления са преведени и получени по сметката на държавата в ЦУ на БНБ (единната бюджетна сметка);

в) получено в централата на националната банка изрично писмено съгласие за плащане от сметката на държавата, дадено от разпоредителя с тези средства (най-често с платежен документ).

Първият момент в касовата банкова реализация на държавния бюджет е постъплението на паричния ресурс по открита в ЦУ на БНБ сметка на държавата с титуляр Министерството на финансите. По това банковото обслужване на бюджетните банкови клиенти не се различава от банковото обслужване на небюджетните банкови клиенти – юридически и физически лица.

БНБ е основен участник в процеса по касовата реализация на бюджета в страната. Банковата институция е задължителен участник в касовото изпълнение на бюджета. Това предполага създаването на ясни и точни правила и процедури за реализация на този процес. Тук ролята на ЦУ на БНБ е съществена. С наличната регламентация и установената организация при реализацията на касовото изпълнение на бюджета в банковата система може да се твърди, че БНБ се е справила сравнително добре, което не означава, че не би могло да се намерят ниши за усъвършенстване на този процес.

Участието на БНБ в процеса по касовото изпълнение преди всичко на държавния бюджет може да бъде оценено като много добро, правилно и ефективно. Много погрешно би било, ако държавата реши да създаде своя собствена мрежа от звена за касова реализация на държавния бюджет. Ако все пак се възприеме един такъв подход по отношение на държавния бюджет, възниква основателният въпрос, по какъв начин ще се придвижват постъпилите парични средства в цялата страна към столицата, където функционира главният разпоредител с тези бюджетни средства – Министерството на финансите. Дори и в този случай ще се наложи да се използва преводната система на изградената мрежа от банкови звена у нас.

От своето създаване (1881 год.) досега БНБ е допълвана при осъществяване на банковата дейност в страната и от редица други банкови звена, чиято дейност е била регламентирана от различни нормативни актове, които в повечето случаи са били с характер на закон.

От 1 януари 2007 год. у нас е в сила Закон за кредитните институции (Закон за кредитните институции, 2006), в който е регламентирано създаването и функционирането на търговските банки. Най-важното при учредяването на една търговска банка е акционерният принцип, който е основен при това учредяване. Банковото обслужване на юридически и физически лица е основна задача на всяка създадена търговска банка, в т.ч. и на функциониращите бюджетни юридически субекти. Това е и главният мотив за участието на търговските банки в процеса по касовото изпълнение на бюджета.

В търговските банки у нас се откриват разплащателни, депозитни, заемни и други видове банкови сметки с титуляри небюджетни юридически и физически лица. Всички тези титуляри на банкови сметки са потенциалните платци към държавния и общинските бюджети в страната. Различните видове плащания към държавата и общините могат да бъдат реализирани в брой и по безкасов начин, като предпочитан и преобладаващ е вторият, по който се извършват почти всички плащания от юридическите лица. В последните години се увеличава и обемът на плащанията по безкасов начин към бюджета и от физически лица.

Клоновете на търговските банки участват в касовото изпълнение на държавния и местните бюджети. В повечето от градските населени места функционират по няколко звена на различни търговски банки, които осъществяват банково обслужване на юридически и физически лица, потенциални платци към държавния бюджет. В действащите данъчни закони са регламентирани сроковете, в които данъчно задължените лица трябва да погасяват задълженията си към бюджета. Обичайна практика е, всеки длъжник в тези срокове да инициира плащане пред обслужващата го банка за погасяване на тези задължения.

У нас Министерството на финансите и БНБ определят кои от търговските банки ще участват в касовото изпълнение на държавния бюджет, като има и банки, които не са пряко ангажирани в този процес. Без да се поставя на дискусия тази банкова практика, определено може да се заяви, че всички търговски банки биха могли да участват в касовото изпълнение на държавния бюджет, при което ще се избегнат разплащанията между отделни търговски банки, които се извършват отново чрез ЦУ на БНБ. Всяка търговска банка, в която са постъпили парични средства в полза на държавния бюджет, ще ги прехвърли по сметката на държавата в централната банка от своята разплащателна сметка.

Съществен момент при първичните плащания към държавния бюджет е осъществяването на формален контрол по отношение на правилното пълно и точно попълване от страна на банковия клиент на платежния документ. Размерът на повечето от плащанията към бюджета се определя от инициатора на всяко плащане, като банката няма ангажимент да осъществява контрол върху него. В обсега на формалния контрол върху представеното платежно нареждане за плащане към бюджета се включват данните за платеца, видът на иницираното плащане, който да е съобразен с действащата приходна бюджетна класификация. От съществено значение за бюджетния процес е, в звената на банковата система да бъде създаден надежден информационен масив за видовете постъпили бюджетни приходи, което би улеснило съставянето на отчета за изпълнението на Закона за държавния бюджет за съответната завършила бюджетна година и контрола върху тези средства. ЦУ на БНБ е отчетният субект, където след обобщаване на получената информация от търговските банки се изготвя обобщен отчет по видове банкови приходи, който се представя на Министерст-

вото на финансите. Този отчет се изготвя ежедневно и съпътства извлечението от бюджетната сметка на държавата за постъпилата обща сума в цялата банкова система. На базата на тази банкова информация в Министерството на финансите се извършва счетоводното отразяване на ежедневното изпълнение на приходната част на държавния бюджет.

От изложеното може да се направи изводът, че счетоводната реализация на касовото изпълнение на държавния бюджет в банковите отчетно-обособени звена предхожда по време счетоводното отчитане на същите стопански операции в бюджетния отчетен субект, който е главен изпълнител на държавния бюджет.

Моментът на плащане от единната банкова сметка на държавния бюджет, по която са акумулирани паричните постъпления на държавата в ЦУ на БНБ, се приема за момент на касово изпълнение на разходната страна на държавния бюджет. По своя характер това е банкова операция по отписване на сума от сметка на банков клиент. Обичайна практика е, този момент да възниква по инициатива на главния изпълнител на държавния бюджет – Министерството на финансите. В бюджетната практика е познат и втори начин за касова реализация на разходната страна на бюджета – чрез лимитите за плащане от Единната сметка. При този начин Министерството на финансите като главен разпоредител със средствата на държавата периодично определя лимити за плащане от Единната сметка на държавата за първостепенни и разпоредители от по-ниска степен със средства на държавния бюджет, по инициатива на които се извършват плащания от единната банкова сметка на държавата. За тези лимити в ЦУ на БНБ трябва да е налице писмена информация от Министерството на финансите. За извършваните ежедневни плащания от банковата сметка на държавата в ЦУ на БНБ чрез системата на бюджетните кредити трябва своевременно да се уведоми титуляр по сметката – Министерството на финансите. Това практически се реализира чрез ежедневни писмени отчети, които се съставят в съответствие с пълната разходна бюджетна класификация. Този вид на ежедневните отчети за изплатените от ЦУ на БНБ касови разходи по бюджета на държавата е в интерес на аналитичното счетоводно отчитане на бюджетните разходи в Министерството на финансите, което информационно обслужва текущия контрол по изпълнението на разходната страна на държавния бюджет и изготвянето на отчета за годишното изпълнение на бюджета, приеман от Народното събрание.

Търговските банки участват активно и в касовото изпълнение на местните бюджети, които съгласно действащото у нас законодателство са функциониращите общини. По своя същностен характер касовото изпълнение на общинските бюджети представлява постъпване на парични средства по открита и водена сметка в обслужващото банково звено и извършване на плащане от тази сметка. При един сравнителен анализ между касовото изпълнение на общинските бюджети с аналогичното изпълнение на

държавния бюджет биха могли да се формулират следните специфични характеристики на процеса по касовото изпълнение на местните бюджети:

а) банковите операции по касовата реализация на всеки общински бюджет се извършват само от едно банково звено;

б) всяка община свободно може да избере обслужващо банково звено, където да се открие банкова сметка;

в) ако управляващият орган на общината прецени, могат да се ползват и услугите на други банкови звена за реализация на сделки между общината и банката;

г) при постъпване на средства по банковата сметка на общината е налице реална възможност, обслужващата банка да отдели един екземпляр от платежния документ, с който е осъществена касовата операция по постъпването на средства по сметката на общината и го представи на титуляря по тази сметка;

д) предходната характеристика е основателна предпоставка в обслужващото банково звено да не се извършва аналитична детайлизация на приходите и разходите по бюджета на общината;

е) времето за банковата реализация на касовото изпълнение на всеки бюджет на община е сравнително по-кратко от това по касовото изпълнение на държавния бюджет;

ж) взаимоотношенията на обслужващата банка и съответната община, титуляр по банковата сметка, по която постъпват средствата за бюджета на същата и от която се извършват всички плащания с изричното съгласие на титуляря, са аналогични на взаимоотношенията с всички други банкови клиенти.

При банковото обслужване на държавния и общинските бюджети трябва да се спазва едно основно правило – операциите по плащане от бюджетната банкова сметка се извършват само при наличие на достатъчен авоар по тази сметка. Банковата реализация на касовото изпълнение на приходната страна на бюджета предхожда във времето осъществяването на операциите по касовото изпълнение на разходната част на бюджета.

2. Счетоводството в банките и информационното осигуряване на процеса по касовото изпълнение на бюджета

„Счетоводството е един исторически феномен с научно-обосновани методи и способности, които се характеризират с оригиналност, зрялост и самостоятелност. Чрез него се конкретизират, илюстрират и формализират различни страни и аспекти на икономическите процеси в тяхната сложност и многообразие“ (Меразчиев & Баташки, 2002). То възниква едновременно с появата на стоково-паричните отношения и банките. През периода от своето възникване до днес (повече от пет века) счетоводството постоянно се е развивало и усъвършенствало, без да се промее-

ният неговите основни принципи при „производството“ на богата по съдържание отчетна информация.

Счетоводството в българските банкови звена се реализира на същата теоретическа и нормативна база, която е в основата на практическата реализация на счетоводния процес в небанковите отчетно-обособени звена. В същото време за счетоводството в банките са характерни някои специфични особености, които произтичат преди всичко от характера на осъществяваните банкови сделки. Проф. В. Меразчиев в своята дисертация за присъждане на научната степен „доктор на икономическите науки“ на тема „Съвременни теоретико-методологични проблеми на счетоводството в банките на Република България“ класифицира четири основни характеристики на банковото счетоводство (Меразчиев, 2007). Тези характеристики са изведени в зависимост от времето, през което е реализиран процесът на счетоводното отчитане на банковите сделки. Същите могат да се резюмират по следния начин:

1. Специфичният характер на банковите сделки е в основата на проявление на счетоводните способности в банковите отчетно-обособени звена.
2. Банките прилагат различни счетоводни форми от тези, които ползват небанковите отчетно-обособени звена.
3. Висока степен на стандартизация на отчетните действия и процедури за банките.
4. Дълго време (до 1995 г.) банките използват коренно различен сметкоплан за отчитане от небанковите отчетни субекти.

Изброените специфични характеристики на банковото счетоводство са основание да се направи изводът, че то се е проявявало винаги като „високоорганизирана система за създаване на счетоводно-информационен продукт със сравнително високо качество, който се използва както за управление на процесите в самите банки, така и извън тях“ (Меразчиев, 2010).

Практическата реализация на счетоводството в банките се осъществява посредством няколко счетоводни способа: документиране, инвентаризиране, оценяване, калкулиране, счетоводни сметки, двойно записване, балансово обобщаване и сводка на отчетните данни. Тези способности намират различно приложение в банковите отчетно-обособени звена. Различната степен на приложение се обуславя от специфичния характер на осъществяваната банкова дейност. Основни счетоводни способности, които намират най-широко приложение в ежедневната банкова дейност, са: документирането, оценяването, счетоводните сметки, двойното записване, балансовото обобщаване и сводката на отчетни данни. Сравнително по-малко приложение в банковата счетоводна практика намират останалите два счетоводни способа: инвентаризирането и калкулацията.

Счетоводната отчетност в банките е основна система за създаването на отчетен информационен продукт както в отделното банково отчетно-

обособено звено, така и за цялата банка на ниво централа. Периодичното сводиране на произведената от банковите клонове отчетна информация е важна счетоводна процедура при касовото изпълнение на държавния бюджет.

Характерът на осъществяваните банкови сделки е основната причина за проявление на следните специфични черти на банковото счетоводство: актуалност, характеризира факти и явления, които надхвърлят пространствените граници на банките, голям обем на водените аналитични сметки, интензивни информационни потоци между отделните отчетно-обособени банкови звена, голям обем на валутните отчетни обекти и висока степен на стандартизация в банковото счетоводство (Меразчиев, 2007).

Богатството на счетоводната теория се допълва и от изказаните различни мнения за обекта и предмета на счетоводството. По този въпрос мнения в счетоводната теория са споделили такива учени-счетоведи като К. Соловьев, Н. Леонтиев, А. Сумцов, Н. Кипарисов, В. Макаров, Н. Дембинский, П. Бахчеванов, Д. Йорданов, Т. Тотев, Д. Спасов¹ и други. Изброените автори по същество споделят две различни виждания по този въпрос:

- между двете понятия съществува разлика, и
- тези понятия са синоними.

Без да се навлиза в тази дискусия, разсъжденията ще бъдат насочени към разглеждане на счетоводната информация за дейността на банките по касовата реализация на бюджетния процес. Моментите на плащане към държавния и общинските бюджети, при които се формира приходната част на бюджета, поставят началото на бюджетния процес в страната. Тези банкови операции са първични и без тях не е възможно осъществяването на втората част от бюджетния процес. Това са всички операции по финансиране на предвидените бюджетни разходи. Началото на този процес се поставя чрез предоставяне на парични средства от банковата бюджетна сметка на финансиращия бюджет по открити в различни банкови звена сметки с титуляри бюджетни субекти, които реализират различните функ-

¹ За повече информация вж. Соловьев, К. Определите и о методе бухгалтерии. Сп. Бухгарский учет. 1955 г., кн. 7; Леонтиев, Н. Шоломович. Към въпроса за предмета и метода на счетоводната отчетност. Сп. Счетоводство, 1953 г. кн. 5 и 7.; Сумцов, А. Курс теории бухгарского учета. / А. Сумцов. Москва, 1954 г. с. 26; Кипарисов, Н. Курс теории бухгарского учета. / Н. Кипарисов. Москва, 1950 г. с. 33; Макаров, В. Предмет и метод бухгалтерского учета. / В. Макаров. Москва, 1957 г. с. 27; Дембинский, Н. Б. Основные теоретические проблемы науки о бухгалтерском учете. / Н. Б. Дембинский, Минск, 1960 г. с. 31.; Бахчеванов, П. Обща теория на социалистическата счетоводна отчетност. / П. Бахчеванов. София, 1958 г. с. 60; Йорданов, Д. Ц. и др. Специален курс по счетоводство. / Д. Ц. Йорданов, Ив. Душанов и Ек. Бонева. София, 1971 г. с. 16-17; Бойчев, Б. и др. Обща теория на социалистическата счетоводна отчетност. / Б. Бойчев, Т. Тотев и Д. Спасов. Варна, 1964 г. с. 54.; Спасов, Д. и др. Проблеми на счетоводната теория, счетоводната практика и икономическия анализ в бюджетните учреждения. / Д. Спасов, П. В. Петков, Й. В. Йотова и В. Б. Меразчиев. Свищов, 1976 г. с. 14-22.

ции на бюджетната система и други банкови клиенти, към които бюджетът е платец. Този момент на реализация на банковата платежна операция се определя като момент на осъществяване на касовото изпълнение на разходната страна на бюджета. От казаното дотук може да се обобщи, че **касовото изпълнение на бюджета в банките е съвкупност от посреднически банкови операции**, при които бюджетни субекти (главни разпоредители с бюджетни средства – Министерството на финансите и общините) в едни случаи са получатели на парични средства, а в други случаи са платци на парични средства. В това отношение не съществува абсолютно никаква разлика между тези банкови сделки и разплащателните операции, извършвани от банкови сметки на небюджетни банкови клиенти. При това положение банковите сметки на бюджетни субекти от системата на държавния и общинските бюджети не се различават от разплащателните банкови сметки, открити за небюджетни банкови клиенти. И в двата случая в банковото звено, където е открита сметката, трябва да се поддържа по всяко време актуална счетоводна информация за осъществените банкови операции за постъпилите парични средства и тези за изплатените средства от сметката. Поддържането на актуален кредитен остатък по всички банкови сметки от този тип е основна задача на всяко банково звено, за който трябва да бъде своевременно информиран и титулярят по банковата сметка.

Банковото обслужване на двете групи банкови клиенти (бюджетни и небюджетни) не е предпоставка за наличие на различия и в счетоводно-информационното осигуряване на този процес. В същото време при касовото изпълнение на бюджета банките трябва да извършват и някои операции, които имат пряко отношение към бюджетния процес в страната. Става въпрос за аналитичната счетоводна характеристика на бюджетните приходи и разходи. Докато при банковите сметки на небюджетните банкови клиенти аналитичното отчитане зависи само от титуляря на банковата сметка, то при сметките за бюджетни банкови субекти и особено тези от системата на държавния бюджет, аналитичното отчитане трябва да бъде осъществявано и в един друг разрез – по видове приходи и разходи. Това аналитично отчитане от гледна точка на банките е с по-малко информационно значение. Детайлизацията на отчетните обекти в този случай има основно значение само за бюджетния процес, за който отговарят Министерството на финансите и общините. Тези бюджетни субекти не са в състояние по собствен път да си осигурят първична информация за всички видове бюджетни приходи и за някои бюджетни разходи. В случая информационната аналитична потребност се осигурява с помощта на търговските банки и БНБ.

В чл. 14, ал. 2 на Закона за публичните финанси е записано: „Министърът на финансите утвърждава единна бюджетна класификация от унифицирани кодове за основните показатели и техните съставни елементи, групирани по определени признаци“ (Закон за публичните финанси,

2013). По тази бюджетна класификация се извършва отчитането на операциите по касовото изпълнение на централния бюджет, бюджетите на държавните органи, съдебната власт, общините и в съответните бюджетни организации. Промени в тази бюджетна класификация могат да се правят само от Министерството на финансите. Основни елементи на единната бюджетна класификация са параграфите, групите и функциите. Към тези елементи са предвидени още и подпараграфи и кодове на дейности към всеки параграф, група и функция. Това са аналитични позиции, които се използват за консолидиране на информацията за касовите потоци на бюджетните предприятия и те са задължителни за използване.

Единната бюджетна класификация се разработва в следните седем раздела:

- Раздел I. Приходи, помощи и дарения;
- Раздел II. Разходи по икономически тип;
- Раздел III. Операции с нефинансови активи;
- Раздел IV. Бюджетни взаимоотношения;
- Раздел V. Финансиране на бюджетното салдо;
- Раздел VI. Класификация на разходите по функции, групи и дейности;
- Раздел VII. Кодове на бюджетните организации.

Чрез тези насоки за класификация на отчетните бюджетни обекти се постига много голяма детайлизация на същите, която е в полза на управленските субекти при реализиране на техните функции по отношение на бюджетния процес.

За БНБ и търговските банки, които участват в касовата реализация на бюджета, единната бюджетна класификация е причина за увеличаване и усложняване на техните отчетни ангажименти по осъществяването на конкретните им функции по касовото изпълнение на бюджета в страната.

В Закона за публичните финанси е предвидено, функциите по касовото изпълнение на бюджета да се осъществяват без заплащане. Осъществяването на процеса по касовото изпълнение на бюджета е част от посредническа банкова дейност. За тази дейност се извършват и конкретни разходи, които трябва да се покриват от различните приходи, които банката реализира от своята дейност. И тъй като дейността по аналитичното отчитане на бюджетните приходи и разходи на държавата не кореспондира с конкретните информационни потребности на търговската банка, то би следвало да се потърси друг източник за финансиране на тези разходи. В случая най-справедливият източник е ползвателят на тази детайлизирана отчетна информация – Министерството на финансите.

По принцип по-голямата детайлизация на отчетните бюджетни обекти е свързана и с по-голям обем на банковите разходи при осъществяване на отчетния процес по касовото изпълнение на държавния бюджет. И тъй като аналитичността на бюджетните приходи и разходи се определя от Министерството на финансите, то с много по-голяма отговорност ще се

вземат решения за задълбочаване на бюджетната детайлизация на отчитането в банките на приходите и разходите по държавния бюджет.

В този ред на разсъждения може да се постави и въпросът за покриване на разходите на БНБ по реализиране на функциите по касовото изпълнение на държавния бюджет. Тази банка също трябва да покрива всички свои разходи с получени собствени приходи. Всичко това е основание да се лансира идеята, че ползвателят на аналитичната банкова информация за приходите и разходите на държавния бюджет трябва да покрива разходите по нейното създаване в БНБ. По този начин и взаимоотношенията между държавни субекти се поставят на пазарен принцип.

Изложеното за банковото счетоводство и касовото изпълнение на бюджета е основание за следните изводи:

Първо. Банките играят съществена роля при реализация на процеса по касовото изпълнение на бюджета в страната;

Второ. Чрез счетоводството на банките се извършва първичното счетоводно характеризиране на основните отчетни обекти на бюджета – бюджетните приходи и разходи;

Трето. От гледна точка на банковото счетоводство бюджетните приходи и разходи не са приходи и разходи;

Четвърто. Банковото счетоводство характеризира тези бюджетни обекти като постъпления (вместо приходи) и плащания (вместо разходи);

Пето. За осъществяване на отчетния процес в банките по касовото изпълнение на бюджета се извършват разходи, които трябва да се покриват от бюджетния субект, ползвател на банковата отчетна информация.

Заклучение

Звената на банковата система у нас са основен администратор при практическата реализация на процеса по касовото изпълнение на държавния и общинските бюджети. Участието на банките в бюджетния процес е основание, тази част от него да се класифицира като касово изпълнение на бюджета. Чрез системите на безналичните разплащания, преводните операции и счетоводството банките реализират успешно своята роля в този процес. Банковото счетоводство реализира първичната характеристика на бюджетните приходи и разходи. Системата на счетоводството се явява основен информационен източник при управлението на процеса по касовото изпълнение на държавния и общинските бюджети. В голямата си част банковата информация за бюджетните отчетни обекти е основание за осъществяване на счетоводното отчитане на бюджетния процес във финансовите отчетни субекти. Системата на счетоводството се нуждае от усъвършенстване, тъй като е налице разминаване между формулировка и съдържание на конкретните отчетни обекти (приходи и разходи) на бюджета в банките.

Използвани източници

- Българска народна банка, М. н. (2016). *www.bnb.bg*. Извлечено от https://www.bnb.bg/bnbweb/groups/public/documents/bnb_law/instructions_03-13009_bg.pdf
- Закон за БНБ, ДВ, бр. 46 (10 06 1997 г.).
- Закон за кредитните институции, ДВ, бр. 59 (2006).
- Закон за публичните финанси, ДВ, бр. 15 (15 02 2013 г.).
- Меразчиев, В. (2007). *Съвременни теоретико-методологични проблеми на счетоводството в банките на Република България [Дисертационен труд]*.
- Меразчиев, В. (2010). За счетоводството и счетоводния труд в банките. *Български счетоводител*, N 11-12, 13-19.
- Меразчиев, В., & Баташки, Г. (2002). *Банково счетоводство*. Свищов: "АИ Ценов".

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ - СВИЩОВ

ГОДИШЕН

АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ



Том XII, 2019

Книга 15

Том XII, 2019 г.
Книга 15

Академично издателство
„ЦЕНОВ“ - Свищов

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Доц. д-р Стефан Маринов Симеонов – главен редактор

Доц. д-р Росица Христова Колева – зам.главен редактор

Доц. д-р Красимира Борисова Славева – организационен секретар

Доц. д-р Марина Ангелова Николова

Доц. д-р Христо Георгиев Сирашки

Доц. д-р Ваня Григорова

Екип за техническо обслужване:

Анка Петкова Танева – стилев редактор

Ст. преп. Маргарита Евгениева Михайлова – превод и редакция
на английски език

Милена Димитрова Александрова – технически секретар

ISSN 1313-6542

СЪДЪРЖАНИЕ

Студии

Таня Стайкова Йорданова ПОВЕДЕНИЕ НА ДОМАКИНСТВОТА В БЪЛГАРИЯ ПРИ ВЗЕМАНЕ НА РЕШЕНИЯ ЗА СПЕСТЯВАНЕ И ИНВЕСТИРАНЕ	5
Анелия Стефанова Пенева АНАЛИЗ НА ВЗАИМОВРЪЗКИТЕ МЕЖДУ КАПИТАЛОВИТЕ И ВАЛУТНИТЕ ПАЗАРИ	29
Криста Цветанова Нейкова КОНЦЕПТУАЛНИ ОСНОВИ НА ЛОЯЛНОСТТА	51
Борислав Красимиров Киров ЕФЕКТЪТ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ КРЕДИТНИ РЕГУЛАЦИИ ВЪРХУ ИПОТЕЧНОТО КРЕДИТИРАНЕ И ИНВЕСТИЦИИТЕ В ИПОТЕЧНИ ОБЛИГАЦИИ	78
Марията Бориславова Спасова ПРОГРАМАТА ЗА ОСИГУРЯВАНЕ НА КАЧЕСТВО И УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ – ОСНОВА ЗА ПОВИШАВАНЕ КАЧЕСТВОТО НА ВЪТРЕШНИЯ ОДИТ В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР	98
Михаела Стоянова Монова НОВИТЕ ЗАКОНОДАТЕЛНИТЕ ПРОМЕНИ ПО ЗАСТРАХОВКА „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ“ НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ И ВЛИЯНИЕТО ИМ ВЪРХУ ФИНАНСОВАТА СТАБИЛНОСТ НА БЪЛГАРСКИЯ ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР	125

Статии

Юлиан Сашков Бенев АНАЛИЗ НА АКТУАЛНИТЕ ПРОБЛЕМИ В БАНКОВАТА СФЕРА И НЕЙНАТА СТРАТЕГИЧЕСКА ОРИЕНТАЦИЯ В КОНТЕКСТА НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА НА БАНКОВИТЕ УСЛУГИ В ЕС	157
Пресиян Илианов Василев ОРГАНИЗАЦИОННИ ПОДХОДИ ЗА МИНИМАЛИЗИРАНЕ НА КИБЕРРИСКОВЕТЕ ПРИ ОДИТОРСКАТА ДЕЙНОСТ	174

Цветелина Красмирова Иванова НАСОКИ ЗА УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА ОРГАНИЗАЦИОННАТА КУЛТУРА	190
Димитър Пламенов Попов ИЗСЛЕДВАНЕ НА ОБЕМА И ДИНАМИКАТА НА СЕКЮРИТИЗИРАНИЯ ВЪТРЕШЕН ДЪРЖАВЕН ДЪЛГ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ В ПЕРИОДА СЛЕД ПРИСЪЕДИНЯВАНЕТО КЪМ ЕС	213
Пламен Василев Георгиев СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА. ЕФЕКТИ И ЗАПЛАХИ ЗА БАНКОВАТА СИСТЕМА	226
Светла Михайлова Боянова ОТНОСНО ЗНАЧЕНИЕТО НА ВЪТРЕШНИЯ КОНТРОЛ ЗА БАНКОВАТА СИГУРНОСТ	237
Венцислав Георгиев Диков РЕГУЛАТОРНА РАМКА ЗА ФИНАНСОВО-ИКОНОМИЧЕСКА ЗАЩИТА НА АВТОРСКИТЕ ПРАВА В ЕС	266
Муса Мустафа Сръкьов МОДЕЛ ЗА ФИНАНСИРАНЕ НА СРЕДНИТЕ УЧИЛИЩА „БОНУС–ВАУЧЕР“	277
Николай Тодоров Здравков УПРАВЛЕНСКИ ФИНАНСОВ АНАЛИЗ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПОСРЕДНИЧЕСКИ ФИРМИ - СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА МОДЕЛИ НА СВОБОДНИТЕ ПАРИЧНИ ПОТОЦИ	285
Таня Иванова Рисемова ПРОБЛЕМИ НА ЗАЕТОСТТА И БЕЗРАБОТИЦАТА В БЪЛГАРСКИТЕ ОБЛАСТИ ПО ТЕЧЕНИЕТО НА ДОЛЕН ДУНАВ	298
Ана Борисова Иванова ИЗТОЧНИЦИ И МОДЕЛИ ЗА ФИНАНСИРАНЕ НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО – СПЕЦИФИКА И ЕФЕКТИВНОСТ ПРИ ПРЕДОСТАВЯНЕ НА ЗДРАВНИ УСЛУГИ ...	313
Люба Мартинова Митева КРИТИЧЕН АНАЛИЗ НА ПРОБЛЕМИТЕ В БОЛНИЧНИЯ СЕКТОР	325

Станислав Иванов Шишманов БАНКИТЕ И КАСОВОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ДЪРЖАВНИЯ И ОБЩИНСКИТЕ БЮДЖЕТИ	341
Валери Йорданов Велковски ПРОБЛЕМИ НА УСТРОЙСТВЕНИТЕ ПОЛИТИКИ И УСТРОЙСТВЕНИТЕ МЕРОПРИЯТИЯ В ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ЗЕМИ (НА ПРИМЕРА НА ЕМПИРИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ)	355
Симеон Венциславов Симеонов СПЕЦИФИКА НА ТУРИСТА ПРАКТИКУВАЩ КУЛИНАРЕН ТУРИЗЪМ	383
Emre Zafer Güney BUTCHERS SCHEDULING MODEL EXAMINATION BY TIME STUDY OBSERVATIONS	398
Андрей Йорданов ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ТОВА ДА БЪДЕШ AGILE /SCRUM	408
Диана Христова КОРПОРАТИВНА АМНЕЗИЯ И МОНИТОРИНГ НА НЕЯВНИТЕ ЗНАНИЯ В ОРГАНИЗАЦИИТЕ	416
Борислав Боев ПРОЕКТНОТО УПРАВЛЕНИЕ ПРИ ИЗГРАЖДАНЕТО НА НОВИ ЯДРЕНИ МОЩНОСТИ – ОСОБЕНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА	424
Димитър Георгиев Тричков ПАЗАРНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ ПРЕД ТЕЛЕКОМИТЕ В БЪЛГАРИЯ	445
Veneta Todorova Lyubenova BRAND TRUST AS A SOURCE OF BRAND EQUITY	473
Росица Атанасова Проданова ЕВРОПЕЙСКАТА ЦЕНТРАЛНА БАНКА – АНАЛИЗ НА ИНСТИТУЦИЯТА И ПОЗИЦИЯТА Й В СЧЕТОВОДНИЯ БАЛАНС	488
Зорница Крумова ИНОВАЦИИ – ОСНОВЕН ФАКТОР ЗА ПОВИШАВАНЕ НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА	507
Yaakov Itach FINANCIAL LITERACY LEVEL OF HIGH SCHOOL STUDENTS AND ITS ECONOMIC PATTERNS REFLECTIONS	518

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ДОКТОРАНТИ
Студии и статии
Том XII – 2019, книга 15

Даден за печат на 28.05.2020 г., излязъл от печат 02.06.2020 г.
Поръчка № 18464; формат 16/70/100; тираж 50

ISSN 1313-6542

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов“
Свищов, ул. Градево № 24